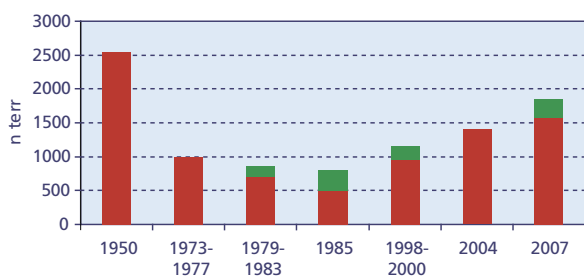

Een terugblik op het Jaar van de Nachtzwaluw 2007

In 2007 stond de Nachtzwaluw centraal in het 'Jaar van'. Ondanks de tegenvallende zomer gingen overal vogelaars in de schemering aan de slag. De tellingen, het ecologisch onderzoek en de publiciteit hebben veel resultaten opgeleverd, die inmiddels zijn vastgelegd in een rapport dat te downloaden is van onze website. In dit artikel blikken we kort terug op de resultaten van de tellingen en het onderzoek.

Nachtzwaluw. Foto: Peter Eekelder

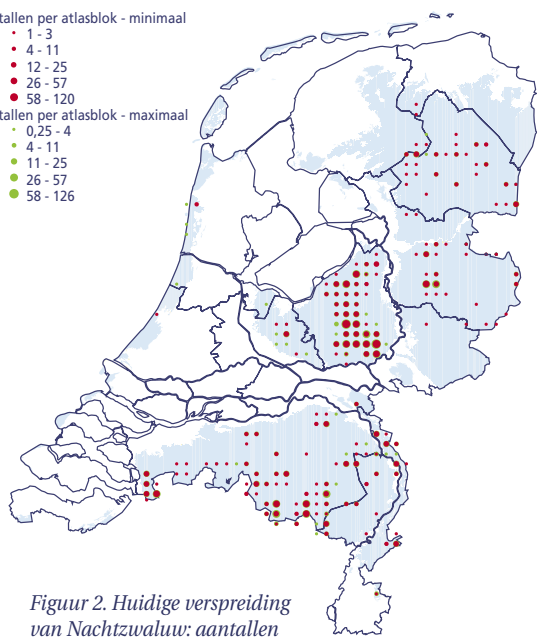
Figuur 1. Schattingen van de landelijke populatie Nachtzwaluwen tussen 1950 en 2007. Indien bekend, wordt zowel de minimum- (rood) als maximum-schatting (groen) getoond. Voor 1950 is alleen een minimumschatting bekend.

Aantallen per atlasblok - minimaal

- 1 - 3
- 4 - 11
- 12 - 25
- 26 - 57
- 58 - 120

Aantallen per atlasblok - maximaal

- 0,25 - 4
- 4 - 11
- 11 - 25
- 26 - 57
- 58 - 126

Figuur 2. Huidige verspreiding van Nachtzwaluw: aantallen territoria per atlasblok (5x5 km). Tevens wordt de maximale (te verwachten) verspreiding weergegeven, als bijgeschatte aantallen voor niet-onderzochte gebieden worden meegeteld (roze bolletjes). Zandgronden aangegeven in geel.

Mooie aantallen

Tallose vrijwilligers hebben vorige zomer menig nachtelijk uurtje besteed aan het uitkammen van kilometerhokken met heide, stuifzand of naaldbos, op zoek naar Nachtzwaluwen. In totaal werden ruim 2300 kilometerhokken onderzocht, waarvoor onze grote waardering! Want in tegenstelling tot zijn voorganger was de zomer van 2007 nogal koel en nat, zodat dagen met ideaal inventarisatieweer (droog en rustig, niet te koud) niet dik gezaaid waren. De tellingen, aangevuld met gegevens of schattingen voor niet-onderzochte maar wel bezette terreinen leverden een populatieschatting op van minimaal 1584 paar Nachtzwaluwen in Nederland. Dit zouden er zelfs 1844 kunnen zijn, als we aantallen bijgeschatten voor terreinen waarover (nog) niets bekend is maar waar de soort vermoedelijk wel voorkomt. Dit is een aantal dat zeker de laatste 30 jaar niet is bereikt (tabel 1, figuur 1)!

Gelijkblijvende verspreiding

Ondanks de relatief hoge aantallen laat het landelijke verspreidingsbeeld geen grote verrassingen zien. Het voorkomen blijft nagenoeg beperkt tot de heides, stuifzanden en naaldbosgebieden van de hogere zandgronden. Dé Nachtzwaluw-provincies zijn Gelderland, met rond 800 paren (grotendeels op de Veluwe) en Noord-Brabant, met rond 450 paren, waaronder een forse populatie in het westen op de Brabantse Wal (80 paar) en de rest grotendeels versnipperd over de Kempen. In de duinen wil het nog steeds niet goed lukken met de Nachtzwaluw. Alleen de Schoorlse duinen herbergen al lange tijd kleine aantallen, elders blijft het bij incidentele vestigingen.

Ten opzichte van 1998-2000, toen het laatste landdekkende overzicht werd samengesteld in het kader van de tweede Broedvogelatlas, is de verspreiding iets ruimer geworden (toename met 24 atlasblokken). Ten opzichte van de eerste Broedvogelatlas in 1973-77 blijft de huidige verspreiding achter (91 atlasblokken minder). Toen kwam de soort ook in de in de duinen nog substantieel voor en was hij veel wijder verspreid in met name het zuiden van het land (figuur 3).

Onderzoek met zenders

Het vermoeden bestaat dat de aantalstoename in verband staat met klimaatveranderingen en heideherstel. Dit is echter speculatief, en de mechanismen achter de toename zijn in feite nog onbekend. Mede daarom is vorig jaar in Nationaal Park Veluwezoom onderzoek met gezenderde Nachtzwaluwen gestart (figuur 4). Hiermee willen we meer te weten komen over terreingebruik en voedsel. Uit deze eerste resultaten komt naar voren dat de meeste Nachtzwaluwen hun nachtelijk leefgebied op de heide hebben, maar dat er ook bosspecialisten zijn die ondanks de nabijheid van heide grotendeels in naaldbos blijven. Het leefgebied, hier de oppervlakte waar 90% van de waarnemingen is verricht, verschilde tussen individuen van 8-57 ha. Als uitschieters worden meegenomen (en dus alle waarnemingen worden gebruikt), liep de oppervlakte soms op tot bijna 100 ha. Eén vogel legde vanaf zijn dagrustplaats afstanden van ruim 2 km af! De omvang van de territoria, zoals vastgelegd aan de hand van zingende vogels, is veel kleiner: de vogel die het beste gevolgd werd, had een territorium van 27 ha, met een maximale doorsnede van 680 m. Het overlapte ten dele met de territoria van naburige mannetjes. Het onderzoek liet ook duidelijk het effect zien van het gebruik

Tabel 1. Populatieomvang (territoria) van de Nachtzwaluw in 2008.

Provincie	Aantal territoria	
	Minimum	Maximum
Drenthe	126	130
Flevoland	0	0
Friesland	6	6
Gelderland	704	841
Groningen	1	1
Limburg	156	180
Noord-Brabant	435	496
Noord-Holland	6	16
Overijssel	132	148
Utrecht	17	25
Zeeland	0	0
Zuid-Holland	1	1
totaal Nederland	1584	1844

Tapen van Nachtzwaluw.
Foto: Peter Eekelder

van een recorder ('taper'): vogels werden over bijna een kilometer naar de recorder getrokken om te gaan ratelen. Het zenderonderzoek laat daarom het belang zien van 'uitsluitende waarnemingen' (registratie van gelijktijdig zingende mannetjes) en de nadelen van recordergebruik bij inventarisaties.

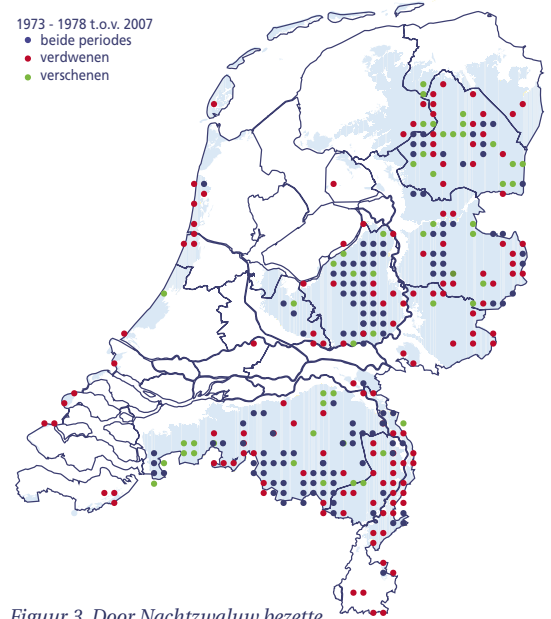
Voedsel

Om meer te weten te komen over het voedsel van Nachtzwaluwen zijn op dagrustplaatsen en bij nesten uitwerpselen verzameld. Uit analyse hiervan bleek dat macronachtvlinders een belangrijk deel van het menu vormen. Tevens werden nachtvlinders bemonsterd op de heide en in bosranden, plekken waar de Nachtzwaluwen voedsel zochten. In totaal werden 40 soorten macronachtvlinders vastgesteld. Sommige hiervan konden in de uitwerpselen worden herkend. Van de bemonsterde soorten tezamen is de aantalsontwikkeling op de Veluwe bepaald door gebruik te maken van waarnemingen in het nachtvlinderbestand van Werkgroep Vlinderfaunistiek van EIS-Nederland en De Vlinderstichting. Een vergelijking met de aantalsontwikkeling van de Nachtzwaluw laat opvallende gelijkenissen zien (figuur 5). Nader onderzoek, waarbij ook naar het broedsucces van Nachtzwaluwen wordt gekeken, zal moe-

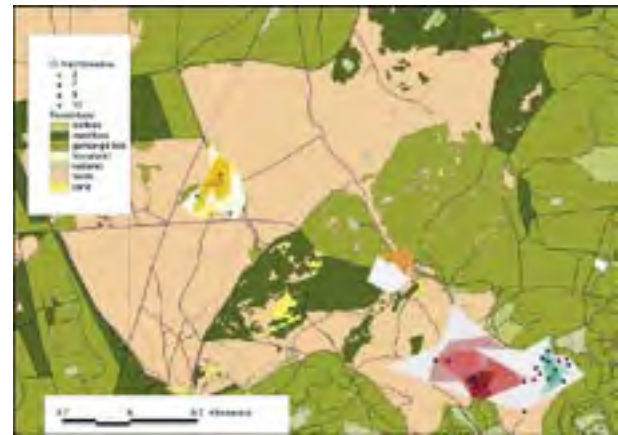
ten uitwijzen of een verbeterde voedselsituatie mede bepalend is voor de toename van de Nachtzwaluw.

André van Kleunen & Henk Sierdsema (SOVON Vogelonderzoek Nederland) met medewerking van Marijn Nijssen & Vera Lipman (Stichting Bargerveen) en Dick Groenendijk (De Vlinderstichting)

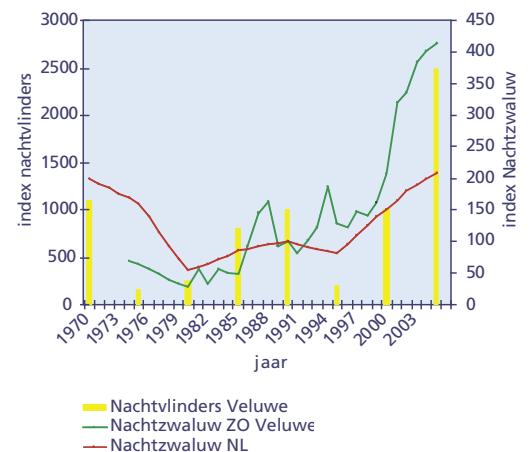
1973 - 1978 t.o.v. 2007
• beide periodes
• verdwenen
• verschenen

Figuur 3. Door Nachtzwaluw bezette atlasblokken in 1973-77 en 2007.

Figuur 4. Nachtelijk leefgebied van een vierstal gezenderde Nachtzwaluwen op Veluwezoom, bepaald met de Arc-View extensie Locoh. Hoe donkerder de kleur, hoe vaker de Nachtzwaluw een gebied bezoekt. Tevens is met stippen aangegeven waar de betreffende Nachtzwaluwen foeragerend zijn waargenomen.

Figuur 5. Indexen van cumulatieve abundantie van macronachtvlinders op de Veluwe (gele balken) en van de Nachtzwaluw in Nederland (rode lijn) en op de Zuidoost-Veluwe (groene lijn).

Dobry Den

Lindestraat 4
2313 DA Leiden
tel.: 071-5141782
info@dobryden.nl
www.dobryden.nl
en
www.wolka.org

Het Polen programma i.s.m.

Stichting Wólka

Vogelreizen 2008

Polen

- 18-04: Karpaten, Uilen, Spechten en Hoenders 10 dagen
- 26-04: Oderdelta-Drawa-Slonsk, Zeearenden 9 dagen
- 02-05: Biebrzamoerassen-Oerbos Bialowieza 10 dagen
- 03-05: Oderdelta-Drawa-Slonsk, Zeearenden 9 dagen
- 09-05: Biebrzamoerassen-Oerbos Bialowieza 10 dagen
- 16-05: Biebrzamoerassen-Oerbos Bialowieza 10 dagen
- 16-05: Lubelskie, Rivieren en Nationale Parken 10 dagen

Hongarije

- 25-04: Bükk, Tisza en Hortobagy 10 dagen
- 09-05: Kis-Balaton 10 dagen

Natuurreizen Polen

- 25-07: Biebrza en Bialowieza, kano-wandelreis 12 dagen
- 19-09: Biebrza en Bialowieza, najaarsreis 10 dagen

Ook individuele reizen en maatwerk

voor vogelaars, wandelaars, fietsers, kanovaarders en ouders en kinderen in Polen, Tsjechië, Slowakije, Roemenië, Kroatië, Hongarije en Slovenië.

Dobry Den Reizen en Stichting Wólka stimuleren duurzaam toerisme.